

Rapport

4^e Corona-onderzoek: Voelen mensen met een beperking of chronische aandoening zich veilig en kunnen zij hun leven weer oppakken?

November 2021

Uitkomsten van de enquête over de vraag of mensen met een beperking of chronische ziekte zich veilig voelen en of zij weer kunnen participeren in onderwijs, werk, dagbesteding en andere activiteiten.

ieder(in)

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	6
2. Achtergrond van de deelnemers	7
2.1 Aandoening of beperking	7
2.2 Leeftijd	7
2.3 Leefsituatie	8
3. Coronabesmetting	8
3.1 Corona doorgemaakt	8
3.2 Herstel van corona	8
4. Vaccinatie	9
4.1 Wel of niet gevaccineerd	9
4.2 Behoeftte aan een extra vaccinatie	10
4.3 Toelichtingen over vaccinatie	10
5. Algemeen welbevinden	16
5.1 Risico bij corona	16
5.2 Rapportcijfer voor het leven	16
5.3 Gevolgen voor gezondheid en welzijn	16
5.4 Sociale contacten	18
5.5 Zorg, therapie en behandeling	18
6. Veiligheid thuis, in openbaar vervoer, winkels en gezondheidszorg	21
6.1 Veiligheid thuis	21
6.2 Veiligheid in openbaar vervoer	22
6.3 Veiligheid in winkels	23
6.4 Veiligheid in de gezondheidszorg	23
7. Veiligheid op het werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding	25
7.1 Veiligheid op werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding	25
7.2 Maatregelen voor meer bescherming	25
7.3 Veiligheid op werk/vrijwilligerswerk/dagbesteding toegelicht	26
8. Veiligheid op school of studie	29
8.1 Maatregelen voor meer bescherming	29
8.2 Veiligheid bij onderwijs en studie toegelicht	29
9. Overige opvallende zaken	32
9.1 Sociaal contact, er op uit gaan en angst om besmet te raken	32
9.2 Te weinig oog voor mensen met een beperking	33
9.3 Verdeeldheid in de samenleving	33
10. Conclusies en aanbevelingen	36
10.1 Conclusies op hoofdlijnen uit de enquête	36
10.2 Aanbevelingen	37

Samenvatting

Van 12 tot en met 20 oktober heeft Ieder(in) een vragenlijst over corona uitgezet. Deze is verspreid onder het panel, via de lidorganisaties en via een oproep op social media. In totaal hebben 1730 mensen de vragenlijst volledig ingevuld. Tijdens deze periode was er sprake van oplopende besmettingsaantallen (tot maximaal 4600 per dag).

Achtergrond respondenten

- Ruim driekwart van de deelnemers heeft een chronische ziekte (77%). 35% geeft aan een lichamelijke beperking te hebben en 16% heeft een psychische aandoening of kwetsbaarheid. Een klein aantal heeft een zintuiglijke of verstandelijke beperking. De meeste respondenten komen uit de leeftijdsgroepen 41-60 jaar (45%) en 61-80 jaar (36%).
- Ruim tweederde (67%) geeft aan dat zij door hun beperking of chronische ziekte extra risico lopen bij corona. Dit percentage is nagenoeg gelijk aan de percentages uit eerdere corona-onderzoeken van Ieder(in).

Corona

- Van de deelnemers aan de enquête heeft 11% inmiddels corona gehad. Van deze groep heeft 53% nog klachten van de besmetting. Dat percentage is hoog in vergelijking met de landelijke schatting van het RIVM. Die gaat ervan uit dat landelijk 1 op de 5 mensen (20% dus) na 4 tot 5 weken nog klachten heeft.

Vaccinatie

- In totaal is 83% van de respondenten aan de enquête volledig gevaccineerd. Daaronder is 22% die weliswaar volledig gevaccineerd is, maar voor wie het vaccin (mogelijk) minder of geen bescherming biedt.
- 4% van de respondenten is niet gevaccineerd vanwege hun aandoening.
- Van de mensen die volledig gevaccineerd zijn, wil 62% graag een extra vaccinatie en 20% weet het nog niet.
- Bij de toelichtingen die gegeven worden valt op dat mensen behoefte hebben aan meer informatie over de werking van het vaccin bij hun aandoening. En een aantal mensen wil graag via een antistoffentest checken of hun vaccinatie naar behoren werkt.

Gezondheid/welzijn

- Het gemiddelde rapportcijfer dat men nu aan het leven geeft is een 6.3. Een kwart van de respondenten geeft een onvoldoende. Dit rapportcijfer is iets hoger dan het gemiddelde rapportcijfer dat men een jaar geleden gaf (6.0), maar nog wel een stuk lager dan het rapportcijfer dat men in juni 2020 gaf aan het leven vóór corona (7,4).
- Bij iets meer dan een kwart van de mensen (27%) heeft de coronacrisis geen gevolgen voor de gezondheid of het welzijn. Ruim een derde (37%) van de mensen geeft aan dat zijn/haar lichamelijke conditie achteruitgaat, een derde (32%) voelt zich meer of vaker eenzaam en een derde (33%) geeft aan dat stress/psychische klachten zijn toegenomen.

Uitgestelde zorg

- Nog niet alle zorg is hervat. Bij ruim een derde van de mensen die medische behandeling nodig heeft, is deze niet of niet volledig hervat. Bij een kwart van de mensen die therapie nodig heeft is deze niet of niet volledig hervat en bij zorg geldt dit voor 18% van de mensen die zorg nodig hebben.

Veiligheid in OV, winkels en gezondheidszorg

- Openbaar vervoer: 44% voelt zich niet voldoende beschermd (+28% beetje beschermd)
- Winkels: 35% voelt zich niet voldoende beschermd (+ 33% beetje beschermd)
- Gezondheidszorg: 16% voelt zich niet voldoende beschermd (+ 30% beetje beschermd)
- School/studie: 31% voelt zich niet voldoende beschermd
- De mensen die zich een beetje beschermd of niet voldoende beschermd voelen, zouden zich vooral beter beschermd voelen met maatregelen als mondklappers op meer plaatsen (+ handhaving daarvan) en herinvoering van de anderhalve meter afstandsregel.

Veiligheid op het werk, vrijwilligerswerk en de dagbesteding

- Eén op de 7 mensen (14%) voelt zich niet voldoende beschermd en 27% voelt zich een beetje beschermd op het werk, vrijwilligerswerk of de dagbesteding.
- De mensen die zich niet voldoende of een beetje beschermd voelen, noemen de volgende maatregelen om zich veiliger te voelen het meest: de anderhalve meter afstand weer invoeren (65%) en het gebruik van mondklappers in binnenruimtes (41%).
- Bij de dagbesteding is men blij dat deze weer open is, ook al is dat soms op minder dagdelen en zijn er soms sluitingen t.g.v. besmettingen. Onveiligheid ervaart men vooral omdat men niet weet of andere deelnemers zijn gevaccineerd en omdat niet iedereen de regels begrijpt.

Veiligheid op school/studie

- Bijna een derde (31%) van de mensen voelt zich niet voldoende beschermd bij het volgen van onderwijs en 23% voelt zich een beetje beschermd.
- Ook voor deze groepen zou het weer invoeren van de anderhalve meter afstand (73%) de veiligheid verbeteren. Het gebruik van mondklappers wordt door iets meer dan de helft (51%) genoemd.
- De ervaringen met onderwijs lopen nogal uiteen. Enkele mensen benoemen dat het fysiek onderwijs voor hen goed geregeld is, bijvoorbeeld omdat zelftesten goed beschikbaar zijn. Anderen maken zich veel zorgen over volle collegezalen, slechte ventilatie en verkouden leerlingen/studenten die gewoon naar school gaan.
- Online onderwijs is niet overal meer mogelijk. En studenten die nu nog wel online onderwijs volgen, hebben steeds meer het gevoel 'er niet bij te horen'.

Conclusies en aanbevelingen

Mensen met een beperking of chronische ziekte worden nog steeds extra getroffen door de coronapandemie en de maatregelen. Ze ervaren minder bescherming van de vaccinatie en voelen zich vaak onveilig op locaties, waar ze met anderen in contact komen. Daarom zijn er in deze fase van de pandemie aanvullende maatregelen nodig, die moeten voorkomen dat mensen met een beperking of chronische ziekte extra gezondheidsrisico's lopen en zich onveilig voelen bij hun participatie.

Het gaat enerzijds om maatregelen gericht op de gezondheid van mensen met een beperking of chronische ziekte: het snel beschikbaar stellen van een extra vaccinatie, het voorkómen van uitgestelde zorg en meer aandacht voor het grote aantal mensen dat na een besmetting langdurig klachten houdt. En anderzijds gaat het om maatregelen gericht op veilig kunnen meedoen in de samenleving. Dat zijn maatregelen gericht op het verlagen van het besmettingsrisico door het herinvoeren van basismaatregelen (zoals de afstandsregel en mondklappers) op veel meer plaatsen. Bovendien moeten mogelijkheden voor thuiswerken en volwaardig thuisonderwijs behouden blijven.

1. Inleiding

In dit rapport worden de uitkomsten gepresenteerd van de enquête, die door Ieder(in) en haar lidorganisaties is uitgezet onder mensen met een beperking of chronische ziekte. Het is de vierde enquête over de gevolgen van de coronacrisis.

Doel en aanpak

Het doel van deze enquête is om in beeld te brengen in hoeverre mensen met een beperking of chronische aandoening zich in deze fase van de coronapandemie veilig voelen en of zij in staat zijn om hun leven weer op te pakken.

De vragenlijst is opengesteld van 12 oktober tot en met 20 oktober 2021. De peiling heeft daarmee plaatsgevonden in een periode van oplopende besmettingen (tot maximaal 4600 per dag). De aantallen waren nog niet zo hoog als een maand later, bij het verschijnen van dit rapport.

De vragenlijst is toegestuurd naar het panel van Ieder(in) en is door lidorganisaties van Ieder(in) verspreid onder hun leden. Ook via webberichten en social media is de enquête onder de aandacht gebracht.

Opbouw van de rapportage

In dit verslag worden eerst een aantal achtergrondkenmerken van de deelnemers weergegeven, zodat duidelijk is welke groepen precies hebben deelgenomen en in welke omvang. Daarna volgen een hoofdstuk over coronabesmetting en één over vaccinaties. De daaropvolgende hoofdstukken gaan over het algemeen welbevinden en de stand van zaken met betrekking tot de zorg, therapie en behandeling. Daarna volgen de hoofdstukken over veiligheid op verschillende locaties; eerst een hoofdstuk over veiligheid in OV, winkels, gezondheidszorg en thuis, vervolgens een hoofdstuk over veiligheid op werk, vrijwilligerswerk en dagbesteding en een hoofdstuk over veiligheid bij studie/onderwijs. Daarna gaan we in op de voornaamste bevindingen uit de open (slot-)vraag. Tot slot volgen de conclusies en de aanbevelingen.

2. Achtergrond van de deelnemers

In totaal hebben 1730 mensen de vragenlijst voltooid. Van deze mensen heeft 89% zelf een beperking of chronische aandoening en heeft 11% de vragenlijst ingevuld voor een naaste met een beperking of een chronische ziekte. De meerderheid van de deelnemers zijn vrouwen (74%). Een kwart (25%) is man en 1% geeft bij geslacht aan 'anders'.

2.1 Aandoening of beperking

Ruim drie kwart van de deelnemers heeft een chronische ziekte (77%). 35% geeft aan een lichamelijke beperking te hebben en 16% heeft een psychische aandoening of kwetsbaarheid. Het aantal mensen met een verstandelijke beperking (6%) en zintuiglijke beperking (6%) ligt lager, maar betreft nog steeds 103 resp. 112 ingevulde vragenlijsten. De groep met een hulpbehoefte door ouderdom is het kleinst en met 48 deelnemers te klein om betrouwbare uitspraken over te doen. We zullen daarom in de analyse niet specifiek ingaan op de uitkomsten van deze laatste groep.

De percentages tellen op tot meer dan 100% en daaruit blijkt dat een aantal deelnemers aan de vragenlijst meer dan één beperking of aandoening heeft.

Aandoening of beperking	Percentage	Aantal
Een chronische ziekte	77%	1.377
Een lichamelijke beperking	35%	597
Een psychische aandoening of kwetsbaarheid	16%	280
Een verstandelijke beperking	6%	103
Een zintuiglijke beperking	6%	112
Een hulpbehoefte door ouderdom	3%	48

2.2 Leeftijd

In de leeftijdsopbouw zien we dat de meeste respondenten in de leeftijdsgroepen 41-60 jaar (45%) en 61-80 jaar (36%) zitten. 80-plussers hebben de vragenlijst nauwelijks ingevuld en ook het aantal jongeren tot 20 jaar is met 2% (36 jongeren) laag.

Leeftijd	Percentage	Aantal
0 - 20 jaar	2%	36
21 – 40 jaar	15%	265
41 – 60 jaar	45%	784
61 – 80 jaar	36%	618
Ouder dan 80 jaar	2%	27

2.3 Leefsituatie

Van de deelnemers aan de enquête woont 64% zelfstandig samen met anderen en 30% woont zelfstandig alleen. Een klein aantal respondenten (4%) woont in een zorginstelling of wooninitiatief.

Hoe woont u?	Percentage	Aantal
In een zorginstelling of wooninitiatief	4%	76
Zelfstandig, in een huishouden met meerdere mensen	64%	1.103
Zelfstandig, in een eenpersoonshuishouden	32%	551

3. Coronabesmetting

Citaat: In april vorig jaar corona gehad. Sindsdien aan het revalideren. Echter nog veel klachten. Weet niet goed hoe verder. Verlies waarschijnlijk mijn baan en dus ook inkomen. Maar... ik leef nog!

3.1 Corona doorgemaakt

Van de deelnemers aan de enquête heeft 11% inmiddels corona gehad en 12% weet niet of ze corona hebben doorgemaakt.

Heb je zelf corona gehad?	Percentage	Aantal
Nee	77%	1339
Ja	11%	184
Dat weet ik niet	12%	203
Ik geef liever geen antwoord op deze vraag	0%	4

3.2 Herstel van corona

Meer dan de helft (53%) van de mensen die corona gehad hebben, heeft nog steeds klachten van de besmetting.

Ben je volledig hersteld van de coronabesmetting?	Percentage	Aantal
Ja, ik ben volledig hersteld	47%	87
Nee, ik heb nog klachten van de besmetting	53%	97

De schatting van het RIVM is, dat landelijk 1 op de 5 mensen (20%) na vier tot vijf weken nog klachten heeft. Onder de 53% uit de enquête zullen een aantal mensen zijn, die korter dan vier tot vijf weken geleden corona gehad hebben en mogelijk nog herstellen. Maar ook dan blijft het percentage (ruim) twee maal zo hoog als in de landelijke schatting.

4. Vaccinatie

4.1 Wel of niet gevaccineerd

Citaat: *Ik ben gevaccineerd en er is aangetoond dat ik antistoffen heb aangemaakt, maar niet hoeveel antistoffen ik heb. Dit kon niet onderzocht worden. Ik weet nu nog steeds niet in welke mate ik beschermd ben en hanteer nog altijd alle maximale voorzorgsmaatregelen.*

Aan de deelnemers aan de enquête is de vraag gesteld of ze gevaccineerd zijn tegen corona. De meeste mensen hebben deze vraag beantwoord, slechts een klein aantal mensen (1%) wilde hier liever geen antwoord op geven. In totaal geeft 83% van de respondenten aan dat zij volledig gevaccineerd zijn: 61% is volledig gevaccineerd en gaat ervan uit beschermd te zijn, 22% is volledig gevaccineerd, maar gaat ervan uit dat het vaccin (mogelijk) minder of geen bescherming biedt. Bij 4% van de deelnemers is vaccinatie niet mogelijk vanwege de aandoening, die zij hebben. En 6% kiest ervoor om zich niet te laten vaccineren.

Inmiddels hebben veel mensen een vaccin tegen corona gehad. Wat is jouw situatie?	Percentage	Aantal
Ik ben volledig gevaccineerd en het vaccin biedt mij bescherming	61%	1063
Ik ben volledig gevaccineerd, maar het vaccin biedt bij mijn aandoening (mogelijk) minder of geen bescherming	22%	381
Ik ben niet gevaccineerd, omdat dat met mijn aandoening niet goed mogelijk is	*4%	61
Ik kies er voor mij niet te laten vaccineren	6%	100
Ik geef liever geen antwoord op deze vraag over vaccinatie	1%	23
Anders, namelijk:	6%	102

Onder de 6% respondenten die 'anders' antwoordt, zijn zowel mensen die volledig gevaccineerd zijn, als mensen die gedeeltelijk of niet gevaccineerd zijn.

Een aantal mensen is volledig gevaccineerd, maar plaatst daarbij een extra opmerking of kanttekening over de werkzaamheid van het vaccin:

- *Ik ben volledig gevaccineerd en ik weet uit onderzoek dat ik GEEN antistoffen heb.*
- *3e keer gevaccineerd, hopen dat ik nu wel meer antistoffen heb.*
- *Ik ben gevaccineerd met Jansen, ik heb twijfels of 1 prik van dit vaccin voldoende is*

Ook zijn er mensen, die slechts één vaccinatie gehad hebben en toelichten wat daarvan de reden is:

- *1 vaccin waarna mijn klachten verergerden dus op advies huisarts geen 2e prik.*
- *Ik ben nog maar gedeeltelijk gevaccineerd omdat het door enorme wachtlijsten lang duurde voordat ik thuis gevaccineerd kon worden.*
- *Deels gevaccineerd, tweede vaccin momenteel niet mogelijk na opflakking ziekte*

En er zijn een aantal mensen die toelichten waarom ze niet gevaccineerd zijn:

- *2 x Covid gehad dat is genoeg bescherming.*
- *Mag nog niet. Eerst covidschade in kaart brengen.*
- *Niemand overziet de gevolgen over jaren van dit medisch experiment.*
- *Niet gevaccineerd i.v.m. leeftijd (9jr)*
- *Nog niet, te veel onduidelijk of vaccinatie een veilige keuze is.*
- *Ik ben niet gevaccineerd omdat ik na de Mexicaanse griepvaccinatie last kreeg van narcolepsie.*
- *Wegens vele allergische reacties in het verleden is er in overleg met de arts beslist het niet te doen.*

4.2 Behoeftte aan een extra vaccinatie

Aan de mensen die volledig gevaccineerd zijn, is gevraagd hoe zij staan tegenover het ontvangen van een extra vaccinatie. Een ruime meerderheid (62%) wil graag een extra vaccin ontvangen en 20% geeft aan nog niet te weten of ze een extra vaccin willen. 11% van de mensen, die volledig gevaccineerd zijn heeft geen behoefte aan een 3^e vaccin.

Hoe sta je tegenover een extra vaccinatie tegen corona als je volledig gevaccineerd bent?	Percentage	Aantal
Ik wil graag een extra vaccin ontvangen	62%	894
Ik heb geen behoefte aan een extra vaccin	11%	158
Ik weet (nog) niet of ik een extra vaccin wil	20%	287
Anders, namelijk:	7%	105

Onder de mensen die 'anders' antwoorden, zijn er een aantal die het 3^e vaccin inmiddels al gekregen hebben of de uitnodiging hebben ontvangen. En meerdere mensen antwoorden dat de vaccins eerst moeten gaan naar landen, waar een tekort aan vaccins is:

- *Ik wil wel een extra vaccinatie, maar vind het belangrijker dat wereldwijd zoveel mogelijk mensen gevaccineerd worden. Solidariteit is mijn motivatie en uiteindelijk ook eigenbelang.*

4.3 Toelichtingen over vaccinatie

Er is gevraagd of deelnemers aan de enquête nog iets anders kwijt willen over vaccinatie tegen corona. In totaal hebben 513 mensen bij deze vraag een toelichting gegeven. Hieronder volgt, geordend naar thema, een overzicht van de bijdragen.

Gebrek aan informatie

- *De onzekerheid over mogelijk effect op auto-immuun ziekte. Er is niet voldoende onderzoek gedaan.*
- *Dat je de goede informatie moet halen bij de patiëntenverenigingen (Nierstichting) het buitenland Duitsland. Dat ze hier maar matig informatie geven.*
- *Voor mensen met reuma die immuun onderdrukkende medicatie gebruiken is onvoldoende duidelijk of zij voldoende beschermd zijn.*

- *Er is onvoldoende/ geen informatie over de combinatie auto-immuunziekte en dit vaccin. Daarnaast is volledig onduidelijk wat het met je lichaam doet op middellange en lange termijn. Het predicaat veilig vanuit de overheid vind ik daarom zeer ongepast. Ik voel me daarom niet veilig bij het nemen van de vaccinatie.*
- *Berichten, inzake afweer van Sjögren patiënten, na vaccinatie zeer verschillend.*
- *Ik heb Jansen gehad en weet niet of de eenmalige bescherming voldoende is. Er wordt bijna alleen nog maar over Pfizer/Moderna gesproken.*

Derde vaccinatie

- *Graag een 3e prik voor hele griepgroep en daarna iedereen die wil.*
- *Groep die in Nederland een derde prik krijgt, is aanmerkelijk kleiner dan in de landen om ons heen. Dat ze daar vinden dat het wel nodig is, maar wij hier weer achter de feiten aanlopen, geeft een extra onveilig gevoel. Op grond van medicatiegebruik val ik in oa België, UK, Duitsland, Frankrijk enz wel in de groep die een sta vaccinatie krijgt, in Nederland dus niet.*
- *De derde prik gebeurt mogelijk niet met AstraZeneca of Janssen. Iedereen met een allergie voor Polyethyleenglycol wordt mogelijk dus buitengesloten van een derde prik mochten ze die nodig hebben. Dit is niet onbelangrijk. Ik ben zo iemand.*
- *Het zou goed zijn om als hoogrisicopatiënt een derde vaccin te krijgen, maar we moeten er ook alles aan doen om de arme landen te ondersteunen met hun reguliere vaccinatieprogramma.*
- *Ik kreeg net bericht dat ik godzijdank een derde prik krijg. Gezien het fiks aantal wappies in ons land hoognodig want ze houden/hielden geen afstand meer. Doodenge mensen.*
- *Mijn beperking staat niet op de lijst met aandoeningen die in aanmerking komen voor een vaccinatie omdat je kwetsbaar bent. Helaas betekent dat voor mij dat ik of helemaal niet in aanmerking ga komen voor een derde vaccinatie of net zoals afgelopen jaar moet wachten tot mijn leeftijd aan de beurt is. Dit houdt in dat ik extra voorzichtig moet blijven, omdat een coronabesmetting voor mij wel grote gevolgen heeft. En dat terwijl de maatschappij weer bijna volledig opengaat en mensen steeds minder begrip hebben voor bv mijn situatie of die van andere mensen die gevaar lopen bij een coronabesmetting.*
- *Ik wil graag 3e prik, huisarts wil dat ook, specialist houdt zich aan lijstje waar mijn medicatie niet op staat. Terwijl bloedonderzoek aangeeft dat ik helemaal geen antistoffen heb aangemaakt.*

Soort vaccin

- *Hopelijk nu Pfizer!!*
- *Ik heb Moderna gehad en krijg mijn 3e vaccinatie. Ik snap niet dat je dan een andere gaat krijgen. Dit geeft onrust*
- *Ik vind dat mensen tussen de 60 en 65 en anderen die AstraZeneca gekregen hebben eerder een 3e prik moeten krijgen.*
- *Graag voor risicogroepen zolang de Delta variant er is Moderna? Die blijft langer werkzaam in tegenstelling tot Pfizer. Daarnaast dit graag automatisch (bv tezamen*

met de griepvrij). Want telkens afwachten of en wanneer je aan de beurt bent... terwijl de gevolgen zo groot kunnen zijn zet mensen in de overlevingsmodus. Oftewel de stressmodus. En dat is slecht voor de gezondheid.

- *Nederland moet ook inzetten op andere vaccinaties, voor mensen die de huidige niet mogen. Bijv. Novavax of Valneva. En niet zoals nu waarschijnlijk alles aan het buitenland doneren.*

Kinderen/jongeren

- *AUB ouder(s) de mogelijkheid bieden om hun kinderen <12 jaar te laten vaccineren.*
- *Erg jammer dat kinderen <12 van mensen in risicogroepen niet gevaccineerd kunnen worden. Ik vind het erg riskant om mijn zoon weer naar school te laten gaan met allemaal ongevaccineerden.*
- *Kwetsbare tieners worden steeds vergeten lijkt het wel, eerst wordt over volwassenen gesproken en besloten en pas daarna de tieners terwijl die volop in het leven staan en ook naar school moeten kunnen.*
- *Ik wil dat mijn kind een vaccinatie kan krijgen, zodat wij hier thuis allemaal wat adem kunnen halen als hij naar school moet. Moet ja, want thuisonderwijs mag niet meer. Dan staat Veilig thuis op de stoep. Hopelijk is de vaccinatie voor kinderen snel veilig, keurt EMA dit snel goed én doet RIVM er dan ook iets mee.*

Vergeten groep, die niet gevaccineerd kan worden

- *Ik maak mij zorgen over de mensen die door gezondheidsproblemen geen vaccin kunnen nemen. Zij lijken een vergeten groep te zijn*
- *Iedereen gaat ervan uit als je niet gevaccineerd bent dat je verder ook maar niets mag doen en eenzaam en geïsoleerd moet blijven. Maar hier heb ik niet zelf voor gekozen.*
- *Ik vind het jammer dat het kabinet, dhr. H. de Jonge alle mensen maar dwingt om te laten vaccineren, terwijl er aan zoveel mensen, die het vaccin niet kunnen hebben, geen aandacht wordt besteed.*
- *Mijn professor geeft aan dat ik veiliger ben bij mensen die net getest zijn. Ik mag geen vaccin i.v.m. te groot risico op bijwerkingen. Bij gevaccineerde mensen met een actief sociaal leven draag ik binnen een medisch mondmasker.*

Geen vertrouwen in vaccins

- *Levensgevaarlijk spul, maar dat zien we pas over een langere periode*
- *Er is geen vaccin! Het is een genetische manipulatie, het lag op de plank bij de farmaceut*
- *Dit is geen vaccinatie maar een biowapen.*

Onzekerheid over antistoffen

- *Heb longarts gevraagd of ik voldoende antistoffen heb na de 2 vaccinaties i.v.m. 3e vaccinatie. Volgens reumatoloog behoort ik niet tot die categorie mensen, maar heeft niet antistoffen aangevraagd.*

- *Het is nog niet duidelijk of de Chemotherapie de vaccinatie negatief heeft beïnvloed. Ik weet dus niet in hoeverre ik goed ben beschermd. Dat maakt me onzeker. Ik weet ook niet goed of een derde vaccinatie afdoende is. De onderzoeken lopen nog...*
- *Voor risicogroepers zouden antistoffen metingen zeer gewenst zijn, nu kan dat op eigen kosten, maar we hebben al zoveel extra kosten om onszelf te beschermen.*
- *Omdat het onduidelijk is hoe goed het vaccin zijn werk doet bij gebruik van immunosuppressiva, zou het fijn zijn als je dat zou kunnen laten bepalen. Artsen denken dat het voor de meesten (behalve bij gebruik van bepaalde middelen) wel zijn werk doet, maar 'denkt' en 'de meesten' in deze laatste zin geven mij niet het veilige gevoel dat ik eigenlijk zou moeten hebben bij volledige vaccinatie. Vanwege het gebruik van immunosuppressiva is niet alleen de kans dat je corona krijgt mogelijk groter maar ook de ziekte zelf zou daardoor best ernstiger kunnen verlopen. Ook dat draagt bij aan een onveilig gevoel.*
- *Ik ben transplantatie patiënt en zit te springen om het derde vaccin. Ben alleen bang dat het weer geen effect heeft. Heb eerder met een onderzoek van Recovac meegedaan en helaas geen antistoffen aangemaakt. Het zou fijn zijn als dit standaard na de 3e vaccinatie ook gemeten zou worden.*

Procedure en volgorde

- *Ik liep er tegenaan dat mijn huisarts mij niet wilde aanmelden voor een vervroegde vaccinatie, terwijl ik een auto-immuunziekte heb.*
- *Ik ben zwaar lichamelijk gehandicapt, maar moest mijn beurt afwachten op leeftijd. Door tussenkomst van mijn ouders heb ik toch eerder een vaccinatie gehad. Terwijl ik in de wlz zit. Mijn verzorgers en mantelzorgers kregen allemaal voorrang. Dit gaf mij echt het gevoel dat ik er niet toe deed. Ik heb hier veel last van gehad.*
- *Ik heb hierin erg moeten opkomen bij de specialist én huisarts. Ik heb een zeldzame ziekte die onder geen enkel specialisme valt, maar wel een systeem aandoening is waardoor ik met veel verschillende specialisten te maken heb, die vaak geen of onvoldoende kennis hebben van mijn aandoening. Ik heb wel recht op een griep prik, maar sta niet op de griep prik lijst vanwege een allergie voor hulpstoffen van dit vaccin. Hierdoor word je niet opgeroepen en werd ik dus ook niet doorgegeven aan de GGD door de huisarts.*
- *Twee weken na vaccinatie heb ik 'bevrijdingsdag' gevierd, en kon ik mijn patiëntencontacten (ik werk als medisch specialist) weer op locatie houden (met mondkapje, met afstand en met ventilatie). Ik werd gevaccineerd doordat mijn werkgever voor de ultrahoog risicogroepen een aantal vaccins had, en zij mij hierin voorrang gaven. Dit vaccin heeft veel voor mijn welbevinden betekend. Met het VWS-beleid had ik nog langer moeten wachten, en was ik nauwelijks eerder aan bod geweest dan mijn leeftijdsgenoten, terwijl ik erg veel meer risico's loop zelfs bij een 'milde' infectie. Nu effectiviteit mogelijk afneemt kijk ik uit naar de booster. Dat kwetsbare mensen zo lang moesten wachten, en dat er nu nog geen zicht is op een booster is verschrikkelijk. Ik heb het idee dat kwetsbare mensen niet gezien worden in hun noden, en dat VWS zich ook niet realiseert dat 'kwetsbaren' volop willen en*

kunnen participeren, terwijl het gebrek aan bescherming door hun beleid dit bemoeilijkt.

Wereldwijd vaccineren

- *Wereldwijd zijn nog lang niet alle mensen gevaccineerd. Het lijkt me juist om eerst deze mensen volledig te vaccineren m.m.v. rijke landen. Tevens, er wordt weer gereisd. Daardoor kunnen varianten zich verspreiden.*
- *Ik hoop dat de hele wereld ook die het financieel minder hebben allemaal de mogelijkheid krijgen om een vaccin te krijgen want anders komen we er nooit van af*

Thuisvaccinatie

- *Ik wilde me thuis laten vacc. want in het ziekenhuis kon het niet. Ik werd doorverwezen naar de GGD die heb ik gebeld en ik werd verwezen naar mijn huisarts en die verwees me weer terug naar de GGD, dus geen vacc. Ik heb zelf geen vervoer en kan slecht lopen dus zoek het maar uit in dit prachtige landje. Tjonge jonge.*

Bijwerkingen

- *Allergische reacties op vaccin en daardoor verergering ziekte.*
- *Er zijn bij mij vier artsen aan te pas gekomen om te weten te komen of ik wel ingeënt kan worden. En ik vermoed dat netelroos en galbulten hetzelfde zijn. Netelroos stond niet vermeld op de brief bij de inenting. Sindsdien kan ik niet meer zonder medicijnen tegen de netelroos.*
- *Ik ben na de 2e vaccinatie met Moderna erg ziek geweest (40 graden koorts, nachtelijke angstaanvallen) en nog steeds niet helemaal hersteld.*
- *Ik ervaar nog steeds (sinds de dag na vac. Astra Zeneca in april) ernstige klachten als gevolg van de vele bijwerkingen. Zie het hele lijstje van RIVM, Lareb, site overheid. Ben nu nog steeds moe, kortademig, wazig zien, geheugenproblemen, verminderde spierkracht en veel spierpijn. Huisarts en ziekenhuis weten er geen raad mee. Onbekend hoelang dit nog gaat duren. Achteraf gezien had ik met div. auto-immuunziekten zoals o.a. RA geen Astra Zeneca moeten krijgen, maar er was op dat moment geen keus en omdat ik met zogenaamde "kwetsbare groepen" werk wilde ik mij toch laten inenten.*
- *Ongeveer een derde van de groep met mijn ziekte ME is verslechterd na vaccin. Risico wil ik niet nemen.*

Gevoelens over vaccinatiedwang

- *Ik voel me gedwongen om te vaccineren en dát is waar ik me het meeste zorgen om maak. Raak ik mijn uitkering kwijt als ik ongevaccineerd blijf?*
- *Ik vind de dwang op het inenten van kinderen onacceptabel.*
- *Ik zou graag zien dat iedereen in mijn omgeving gevaccineerd is. De maatschappelijke voordelen van vaccinatie zijn zo groot dat dwang/drang best groter mag. De aantasting van de menselijke integriteit is m.i. kleiner dan die van (soms gevaarlijke) infectie door corona, of van bv de dienstplicht. "Vrijheid" kent ook grenzen.*

- *Hou op met dwang en propaganda. Heb zelf tekort aan bloedplaatjes en word gek van dit gezeur overal, ook ben ik gelovig heb 2 redenen om het niet te doen. Laat mij met rust.*

5. Algemeen welbevinden

5.1 Risico bij corona

Aan de deelnemers is gevraagd of zij door hun beperking of chronische ziekte extra risico lopen bij corona. Ruim twee derde (67%) geeft met het antwoord 'ja' aan dat dit inderdaad zo is. Dit percentage is in alle vier de enquêtes over corona tot nu toe nagenoeg gelijk, namelijk tussen de 66% en 68%.

Loop je door je beperking of chronische ziekte extra risico bij een coronabesmetting? (Toelichting: Bij onder andere hart- en vaatziekten, diabetes, longaandoeningen, verminderde afweer en hogere leeftijd is er sprake van verhoogd risico)	Percentage	Aantal
Ja	67%	1162
Nee	18%	304
Dat weet ik niet	15%	264

5.2 Rapportcijfer voor het leven

Gevraagd is naar het rapportcijfer dat men op dit moment aan het leven geeft. Het gemiddelde rapportcijfer is een 6,3. Dat is iets hoger dan het gemiddelde rapportcijfer dat men een jaar geleden gaf (6,0), maar nog wel een stuk lager dan het rapportcijfer dat men in juni 2020 gaf aan het leven vóór corona (7,4).

Van de deelnemers geeft op dit moment 74% het leven een voldoende en 26% geeft het leven nu een onvoldoende (5 of lager).

Rapportcijfer	Gemiddeld rapportcijfer	Percentage voldoende
Vóór coronacrisis en -maatregelen	7,4	91%
Mei 2020	5,8	62%
Oktober 2020	6,0	70%
Oktober 2021	6,3	74%

Verder valt op dat de mensen die vanwege hun aandoening niet gevaccineerd zijn gemiddeld een heel punt lager als rapportcijfer geven, namelijk een 5,3.

5.3 Gevolgen voor gezondheid en welzijn

Citaat: *Met mijn aandoening heb ik geen hoger risico om corona te krijgen. Maar als ik corona zou krijgen en op bed zou moeten blijven liggen als ik me te ziek voel om op te staan, heeft dat wel gevolgen voor mijn bewegingsstoornis. Doordat fysiotherapie vorig jaar enige tijd heeft stilgelegen, ben ik lichamelijk achteruitgegaan. Ik ben nog steeds niet op het niveau van voor de coronapandemie.*

Respondenten is gevraagd naar de gevolgen van de coronacrisis voor gezondheid en welzijn. Daarop geeft 37% van de mensen aan dat de lichamelijke conditie achteruitgaat, 32% voelt zich meer of vaker eenzaam en 33% geeft aan dat stress/psychische klachten zijn toegenomen.

Bij iets meer dan een kwart van de mensen (27%) heeft de coronacrisis geen gevolgen voor de gezondheid of het welzijn.

Heeft de coronacrisis gevolgen voor uw gezondheid of welzijn?	Percentage	Aantal
Nee de coronacrisis heeft geen gevolgen voor mijn gezondheid of welzijn	27%	472
Ik voel me meer of vaker eenzaam	32%	551
Mijn lichamelijke conditie gaat achteruit	37%	646
Ik heb meer last van stress en/of psychische klachten	33%	573
Ik ervaar geen gevolgen	22%	454
Anders, namelijk...	14%	246

De uitkomsten zijn vergeleken met uitkomsten in eerdere coronaraadplegingen. In vergelijking met een jaar geleden valt op dat het percentage mensen met achteruitgang van de lichamelijke conditie (37%) gelijk gebleven is. Het percentage mensen met meer eenzaamheidsgevoelens is iets gedaald (naar 32%) en dat geldt ook voor het percentage mensen dat een toename van stress/psychische klachten rapporteert (33%).

Gevolgen voor gezondheid en welzijn	April 2020	Eind mei 2020	Oktober 2020	Oktober 2021
Ik ervaar meer eenzaamheidsgevoelens	40%	45%	39%	32%
Mijn lichamelijke conditie gaat achteruit	45%	50%	37%	37%
Stress/psychische klachten zijn toegenomen	38%	41%	41%	33%
Ik ervaar geen gevolgen	-	18%	22%	27%

14% van de mensen heeft “anders” ingevuld. Een bloemlezing uit de toelichtingen die men daarbij geeft:

- *Voordat ik gevaccineerd was, had ik erg veel last van stress en isolement, sinds de vaccinatie voel ik mij weer vrij.*
- *Door mijn kwetsbaarheid (als vatbaar longpatiënt) zit ik al 1,5 jaar in huisquarantaine.*
- *Met autisme thuiswerken, ideaal.*
- *Ik begin uit depressie en eenzaamheid op te klimmen nu er weer meer kan.*
- *Ik heb al sinds 8mrt 2020 longcovid en lig voornamelijk hele dagen ziek in bed.*
- *Belangrijke behandelingen zijn telkens uitgesteld. Daardoor o.a. ernstig hartfalen opgelopen.*
- *Medicijnen niet of slecht verkrijgbaar.*

5.4 Sociale contacten

Aan de deelnemers is gevraagd hoe het gaat met hun sociale contacten. Ruim twee derde (67%) heeft minder sociale contacten dan voor de coronapandemie, bij 31% is er geen verschil en 2% heeft meer sociale contacten dan voor de pandemie.

Hoe gaat het nu met je sociale contacten, het ontmoeten van mensen?	Percentage	Aantal
Ik heb minder sociale contacten dan voor de coronapandemie	67%	1152
Ik heb net zoveel sociale contacten als voor de coronapandemie	31%	540
Ik heb meer contacten dan voor de coronapandemie	2%	38

Bij de groep die niet gevaccineerd kan worden en bij de groep bij wie vaccinatie minder goed werkt, is het percentage dat minder sociale contacten heeft dan voor de coronapandemie hoger, namelijk 75%, respectievelijk 85%.

Mate van vaccineren	Ik heb minder sociale contacten dan voor de coronapandemie	Ik heb net zoveel sociale contacten als voor de coronapandemie	Ik heb meer contacten dan voor de coronapandemie
Ik ben volledig gevaccineerd en het vaccin biedt mij bescherming	61%	36%	2%
Ik ben volledig gevaccineerd, maar het vaccin biedt bij mijn aandoening (mogelijk) minder of geen bescherming	85%	14%	1%
Ik ben niet gevaccineerd, omdat dat met mijn aandoening niet goed mogelijk is	75%	21%	3%
Ik kies er voor mij niet te laten vaccineren	41%	48%	11%
Ik geef liever geen antwoord op deze vraag over vaccinatie	57%	43%	0%

5.5 Zorg, therapie en behandeling

Gevraagd is hoe het gaat met de zorg, therapie en medische behandelingen die mensen ontvangen. In de toelichting is aangegeven dat met zorg bedoeld wordt (thuis)zorg, begeleiding en dagopvang. Onder therapie wordt bijvoorbeeld verstaan fysiotherapie of psychotherapie. Met medische behandeling worden afspraken en behandelingen door de (huis)arts of in het ziekenhuis bedoeld.

Van de respondenten geeft 15% aan dat zij geen zorg, therapie of medische behandelingen ontvangen. Hervatten is voor hen niet van toepassing. Bij de medische behandelingen lijken problemen het grootst. Bij 15% van het totaal aantal respondenten is hun medische behandeling niet of niet volledig hervat.

Hoe gaat het met de zorg, therapie en medische behandeling ?	Percentage	Aantal
Ik ontvang geen zorg, therapie of behandelingen	15%	261
Mijn zorg is volledig hervat	43%	749
Mijn zorg is niet/niet volledig hervat	9%	164
Mijn therapie is volledig hervat	26%	445
Mijn therapie is niet/niet volledig hervat	9%	147
Mijn medische behandeling is volledig hervat	28%	488
Mijn medische behandeling is niet/niet volledig hervat	15%	259

Vervolgens is binnen de groep die medische behandeling ontvangt bekeken bij welk percentage de behandeling volledig hervat is en bij welk percentage niet. Hetzelfde is gedaan voor de groepen die zorg ontvangen en die therapie ontvangen. Dan wordt duidelijk dat bij 82% van de mensen die zorg ontvangen deze zorg volledig hervat is. En bij 18% dus niet. Bij therapie ligt het percentage 'helemaal hervat' iets lager, namelijk op 75%. Bij een kwart van de respondenten is de therapie dus niet of niet volledig hervat. En bij de medische behandelingen is bij ruim een derde van de mensen (35%) de behandeling niet volledig hervat.

Hervat?	Volledig hervat	Niet of niet volledig hervat
Zorg (913 respondenten)	82%	18%
Therapie (592 respondenten)	75%	25%
Medische behandeling (747 respondenten)	65%	35%

Gevraagd is of men iets wilde toelichten over hun zorg, therapie of medische behandeling. Dat hebben 516 mensen gedaan. Een deel van deze mensen vertelt dat er voor hen niets was veranderd (of dat er juist goede oplossingen gevonden werden):

- *Mijn zorg en therapie zijn nooit gestopt, ook niet in de lockdown-periodes.*
- *Medische zorg is altijd doorgegaan. Fysio 1 op 1 is altijd doorgegaan, maar de groepslessen fysio gingen via ZOOM en dat was perfect!*
- *Dankzij Corona mag ik de infuusbehandeling die ik regelmatig krijg, weer thuis doen. Eerder vergoedde de zorgverzekering dit niet meer op deze manier.*

Anderen hadden of hebben wel te maken met veranderingen. Hieronder een samenvatting van de opmerkingen van deze groep:

Telefonische consulten

- *Dat telefonische consult went maar niet.*
- *Gemerkt dat telefonisch contact handig is maar niet voldoende op de langere termijn*
- *Een polikliniek bezoek aan de medisch specialist levert meer op dan een telefonisch consult.*
- *Dat veel dingen nu telefonisch/digitaal kunnen is een prettige bijkomstigheid van de situatie.*
- *Huisarts heeft nog beleid van vorig jaar: alleen in noodgeval afspraak mogelijk; rest gebeurt telefonisch. Dus geen lichamelijke controles mogelijk en heel lange wachttijden.*

Zorg uitgesteld

- *In een bepaalde periode heb ik afspraken vooruitgeschoven. Voor mijn eigen veiligheid maar ook om de zorgverleners meer ruimte te geven.*
- *Mijn standaard medische zorg is al wel hervat. Maar het onderzoek naar mogelijke problemen met mijn bijniere hebben al flink vertraging opgelopen. En loopt nog steeds vertraging op.*
- *Inmiddels wordt de medische zorg alweer uitgesteld. Elke golf corona-zieken beperkt mijn medische behandeling. Dat word ik heel erg zat want ik ga achteruit.*
- *Ik heb het idee dat mijn longen 'slechter' geworden zijn (niet gerelateerd aan Corona). Helaas is het nog niet mogelijk om een spirometrie te doen. Hierdoor blijft het een gevoel en kunnen we het behandelplan niet op feiten baseren. Dat vind ik jammer.*
- *M'n astma is heel erg op dit moment, heb een zware terug val, maar kan helaas door Corona (en omdat Corona ook op de Longen slaat) pas over een half jaar terecht bij de longarts voor een longfoto en een longtest. En de huisarts is ook nog niet met longfunctie begonnen i.v.m. Corona dus vak je nu als gewoon astmapatiënt tussen wal en schip.*
- *Tijdens sluiting fysiotherapie is schouder verslechterd, deze werd wekelijks onderhouden door fysio tgv hemiparese conditie verlies tgv lockdown.*
- *Ik heb last van ernstig-astma. Door medicatie ben ik hartpatiënt en diabetespatiënt geworden. Vooral de behandeling van mijn hartklachten zijn vanaf begin corona telkens weer uitgesteld. Pas na onlangs ernstig hartfalen, werden er behandelingen naar voren getrokken. Nu meer hartschade....*
- *Het was heel eenzaam om kanker te krijgen midden in de Pandemie, omdat veel instanties dicht waren, o.a. de lotgenotengroepen, en de mantelzorggroepen Humanitas Dementie. Ook dat zijn ze weer aan het opstarten.*

Beschermingsmiddelen/veiligheid

- *Ik vind het onprettig dat zorgverleners die toch wel veel mensen zien, ook van dichtbij geen mondkapje ophebben.*
- *De corona-maatregelen in de oefenzaal van de fysiotherapeut zijn niet op orde: het betreft een in pandige zaal zonder mogelijkheid tot ventilatie; er is alleen airco aanwezig.*
- *Het zou goed kunnen zijn dat ik bij de fysio corona heb opgelopen. Ze hebben allerlei voorzorgsmaatregelen, maar er wordt niet gelucht.*
- *In groepstherapie voel ik me niet genoeg beschermd.*

Wachlijst

- *Ik wacht op een operatie, maar moet wachten het ziekenhuis is bezig met een inhaalwedstrijd.*
- *Ik sta op de wachtlijst voor een ingreep (nierstenen), maar door corona zijn er erg lange wachtlijsten ontstaan.*
- *Ik wacht op een openhartoperatie, moet 2 maanden wachten, omdat de IC weer vol loopt.*

6. Veiligheid thuis, in openbaar vervoer, winkels en gezondheidszorg

6.1 Veiligheid thuis

Aan de deelnemers aan de enquête is gevraagd of zij zich thuis voldoende beschermd voelen tegen corona. Dat blijkt voor de meeste mensen (89%) het geval te zijn. 2% voelt zich niet voldoende beschermd en 9% voelt zich een beetje beschermd.

Voel je je thuis voldoende beschermd tegen corona?	Percentage	Aantal
Ik voel me goed beschermd	89%	1534
Ik voel me een beetje beschermd	9%	159
Ik voel me niet voldoende beschermd	2%	37

Aan de mensen die zich een beetje beschermd voelen of niet voldoende beschermd voelen is gevraagd wat hen zou helpen om zich thuis beter beschermd te voelen. In totaal 196 mensen hebben deze vraag beantwoord en zij kiezen vooral (46%) voor het antwoord 'een extra vaccinatie voor mijzelf'.

Wat zou je helpen om je thuis beter beschermd te voelen tegen corona? (meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage	Aantal
Ik zie geen mogelijkheden om mijzelf beter te beschermen	16%	32
Gebruik van mondmaskers door zorgverleners die bij mij thuis komen	31%	62
Gebruik van mondmaskers door al mijn bezoek	25%	49
Verplichte vaccinatie van zorgverleners die bij mij thuis komen	26%	52
Een extra vaccinatie voor mijzelf	46%	91
Beschikking krijgen over meer zelftesten (voor mijzelf, mijn huisgenoten en bezoek)	22%	43
Beschikking krijgen over meer of betere persoonlijke beschermingsmiddelen	21%	41
Betere informatie over corona in relatie tot mijn aandoening	18%	35
Anders, namelijk:	29%	57

De opmerkingen bij 'anders' gaan vooral over het besmettingsrisico via huisgenoten, bijvoorbeeld:

- *Mijn kinderen zijn studenten en middelbare school en aangezien zij geen afstand meer hoeven te houden en er weer volop feesten zijn en ik mijn kids natuurlijk ook wil zien, is het denk ik wachten op dat het een keer misgaat.*
- *Alle bovenstaande doe ik al en we gebruiken medische mondkapjes maar dan nog geef dit niet voldoende bescherming. Doordat mijn dochter en man toch zij het met*

medisch mondkapje soms naar school en het werk moeten! In huis ontvang ik geen mensen.

- *Heb 12-jarige zoon op middelbare school, mijn angst is dat het uit die hoek komt. Daar vaccinatie en entree via qr code verplichten.*

6.2 Veiligheid in openbaar vervoer

Van de deelnemers aan de enquête gaf 47% aan dat openbaar vervoer voor hen niet van toepassing is. Voor in totaal 914 mensen is het OV wel relevant. Minder dan een derde van hen (29%) voelt zich goed beschermd in het OV, 44% voelt zich niet voldoende beschermd en 28% een beetje beschermd.

Voel je je voldoende beschermd tegen corona wanneer je reist met het openbaar vervoer?	Percentage	Aantal
Ik voel me goed beschermd	29%	262
Ik voel me een beetje beschermd	28%	254
Ik voel me niet voldoende beschermd	44%	398

Aan de mensen die zich een beetje beschermd voelen of niet voldoende beschermd voelen is gevraagd wat hen zou helpen om zich in het openbaar vervoer beter beschermd te voelen. In totaal 652 mensen hebben deze vraag beantwoord. Van hen zou twee derde (66%) zich beter beschermd voelen als de mondkapjesplicht gehandhaafd zou worden en 63% zou zich veiliger voelen als de anderhalve meter afstand weer ingevoerd wordt. Iets minder dan de helft (46%) noemt het gebruik van mondkapjes op stations en perrons als maatregel om zich beter beschermd te voelen.

Wat zou je helpen om je beter beschermd te voelen in het openbaar vervoer? (meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage	Aantal
Ik zie geen mogelijkheden om mijzelf beter te beschermen	7%	47
Gebruik van mondkapjes op stations en perrons	46%	299
Handhaving van de mondkapjesplicht	66%	429
Anderhalve meter afstand weer invoeren	63%	411
QR-code/corona-bewijs verplichten voor toegang tot het openbaar vervoer	37%	244
Een extra vaccinatie voor mijzelf	40%	259
De beschikking krijgen over meer zelftesten	11%	73
De beschikking krijgen over meer of betere persoonlijke beschermingsmiddelen	14%	90
Betere informatie over corona in relatie tot mijn aandoening	14%	90
Anders, namelijk:	9%	58

Onder 'anders' geeft een aantal mensen aan dat ze niet meer met het OV reizen of meer gebruik maken van de auto.

6.3 Veiligheid in winkels

Voor 103 mensen (6%) is bezoek aan winkels niet van toepassing. In totaal 1627 mensen hebben aangegeven of zij zich voldoende beschermd voelen in winkels. Van deze groep voelt iets minder dan een derde (31%) zich goed beschermd. Ruim een derde (35%) voelt zich niet voldoende beschermd en een derde (33%) voelt zich een beetje beschermd.

Voel je je voldoende beschermd tegen corona in winkels?	Percentage	Aantal
Ik voel me goed beschermd	31%	512
Ik voel me een beetje beschermd	33%	541
Ik voel me niet voldoende beschermd	35%	574

Aan de mensen die zich een beetje beschermd voelen of niet voldoende beschermd voelen is gevraagd wat hen zou helpen om zich in winkels beter beschermd te voelen. In totaal 1115 mensen hebben deze vraag beantwoord. Driekwart van deze groep (75%) zou zich beter beschermd voelen als de anderhalve meter afstand weer wordt ingevoerd. En 60% zou zich veiliger voelen als in winkels weer mondkapjes gebruikt worden.

Wat zou je helpen om je beter beschermd te voelen in winkels? (meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage	Aantal
Ik zie geen mogelijkheden om mijzelf beter te beschermen	5%	54
Gebruik van mondkapjes in winkels	60%	672
Anderhalve meter afstand weer invoeren	75%	831
QR-code/corona-bewijs verplichten voor toegang tot winkels	21%	234
Een extra vaccinatie voor mijzelf	37%	417
De beschikking krijgen over meer zelftesten	10%	109
De beschikking krijgen over meer of betere persoonlijke beschermingsmiddelen	11%	126
Betere informatie over corona in relatie tot mijn aandoening	12%	129
Anders, namelijk:	8%	92

6.4 Veiligheid in de gezondheidszorg

Citaat: *Verplichten vaccinatie lijkt me op zijn plaats. Wordt nu geconfronteerd met thuishulpen die niet gevaccineerd zijn (kan ik me niet permitteren) en soms ook in complottheorieën geloven.*

Van de respondenten geeft 2% aan dat gebruik maken van de gezondheidszorg voor hen niet van toepassing is. De overige 1689 mensen hebben de vraag beantwoord of ze zich beschermd voelen tegen corona als ze gebruik maken van de gezondheidszorg. In de toelichting stond dat men bij de gezondheidszorg kan denken aan huisarts, tandarts, ziekenhuis, fysiotherapeut etc.

Iets meer dan de helft (53%) voelt zich goed beschermd als ze gebruik maken van de gezondheidszorg, 30% voelt zich een beetje beschermd en 16% voelt zich niet voldoende beschermd.

Voel je je voldoende beschermd tegen corona wanneer je gebruik maakt van de gezondheidszorg?	Percentage	Aantal
Ik voel me goed beschermd	53%	903
Ik voel me een beetje beschermd	30%	511
Ik voel me niet voldoende beschermd	16%	275

De groep die zich niet voldoende of een beetje beschermd voelt, als zij gebruik maken van de gezondheidszorg, heeft aangegeven wat zou helpen om zich beter beschermd te voelen. Van hen zou ruim twee derde (69%) zich beter beschermd voelen als op zorglocaties door iedereen mondklappers gedragen worden en eveneens 69% als op zorglocaties de anderhalve meter afstand weer ingevoerd wordt.

Wat zou je helpen om je beter beschermd te voelen bij in de gezondheidszorg? (meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage	Aantal
Ik zie geen mogelijkheden om mijzelf beter te beschermen	5%	37
Gebruik van mondklappers door zorgverleners	41%	319
Gebruik van mondklappers door iedereen op zorglocaties. Dus ook door patiënten en bezoekers.	69%	541
Anderhalve meter afstand weer invoeren	69%	541
Verplichte vaccinatie voor zorgverleners	44%	344
Een extra vaccinatie voor mijzelf	47%	366
De beschikking krijgen over meer zelftesten	17%	134
De beschikking krijgen over meer of betere persoonlijke beschermingsmiddelen	19%	146
Betere informatie over corona in relatie tot mijn aandoening	24%	189
Anders, namelijk:	10%	78

7. Veiligheid op het werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding

Citaat: *Ik ga niet naar kantoor vanwege auto-immuunziekte. Zo jammer dat je in Nederland op de werkplek geen inzicht hebt of je collega's al dan niet beschermd zijn tegen Corona.*

Van de deelnemers aan de enquête heeft 28% werk, een kwart (25%) doet vrijwilligerswerk en 7% heeft dagbesteding. Aan hen zijn vragen gesteld over de bescherming tegen corona op het werk, vrijwilligerswerk of bij de dagbesteding.

Verricht je werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding? (Meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage	Aantal
Nee	45%	776
Ja, ik werk	28%	477
Ja, ik doe vrijwilligerswerk	25%	437
Ja, ik doe dagbesteding	7%	114

7.1 Veiligheid op werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding

Een meerderheid (60%) voelt zich goed beschermd op het werk, vrijwilligerswerk of bij de dagbesteding. Eén op de 7 mensen (14%) voelt zich niet voldoende beschermd en 27% voelt zich een beetje beschermd.

Voel je je op je (vrijwilligers)werk of dagbesteding voldoende beschermd tegen corona?	Percentage	Aantal
Ik voel me goed beschermd	60%	572
Ik voel me een beetje beschermd	27%	255
Ik voel me niet voldoende beschermd	14%	131

Er zijn geen grote verschillen tussen de mensen die werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding. Bij de groep met vrijwilligerswerk voelt 62% zich goed beschermd, bij de groep met dagbesteding 60% en bij de groep met werk 57%.

7.2 Maatregelen voor meer bescherming

De groep die zich niet voldoende of een beetje beschermd voelt op het werk, vrijwilligerswerk of bij de dagbesteding heeft antwoord gegeven op de vraag, wat hen zou helpen om zich beter beschermd te voelen. Het meest genoemd in de antwoorden is de maatregel om de anderhalve meter afstand weer in te voeren (65%), gevolgd door het gebruik van mondmaskers in binnenruimtes (41%).

Wat zou je helpen om je op je (vrijwilligers)werk of dagbesteding beter beschermd te voelen tegen corona? (meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage	Aantal
Ik zie geen mogelijkheden om mijzelf beter te beschermen	11%	42
Gebruik van mondklappers in binnenruimtes	41%	158
Anderhalve meter afstand weer invoeren	64%	249
QR-code/coronabewijs verplichten voor toegang tot de locatie	33%	128
Verplichte vaccinatie van begeleiders bij dagbesteding	19%	74
Een extra vaccinatie voor mijzelf	39%	151
Beschikking krijgen over meer zelftesten	12%	45
Beschikking krijgen over meer of betere persoonlijke beschermingsmiddelen	12%	47
Betere informatie over corona in relatie tot mijn aandoening	12%	48
De mogelijkheid om thuis te werken	19%	74
Anders, namelijk:	14%	53

Bij 'anders' noemt men vaak maatregelen gericht op het verbeteren van de ventilatie:

- *Ventilatie, CO2 meters installeren*

Na uitsplitsing van de antwoorden naar mensen met werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding valt het volgende op:

- Door de mensen met dagbesteding wordt verplichte vaccinatie van begeleiders bij dagbesteding door ruim de helft (53%) als maatregel aangekruist.
- Van de mensen met werk geeft 28% aan dat de mogelijkheid om thuis te werken hen zou helpen zich beter beschermd te voelen.

7.3 Veiligheid op werk/vrijwilligerswerk/dagbesteding toegelicht

In totaal 335 mensen hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een toelichting te geven over de veiligheid op hun werk, vrijwilligerswerk of dagbesteding. Een aantal mensen doet hun werk of vrijwilligerswerk nog volledig vanuit huis, maar een deel van hen ervaart wel druk om naar de fysieke locatie te gaan. Enkele mensen beschrijven de zorgvuldige maatregelen die op de werklocatie getroffen zijn en waardoor ze zich veilig voelen. Anderen voelen zich helemaal niet veilig op de locatie; in het bijzonder geldt dat voor mensen die in het onderwijs werken. De basisregels om besmetting te voorkomen worden vaak genoemd als een belangrijke voorwaarde voor veiligheid op de werkplek.

Alles online/zoveel mogelijk thuis

- *Ik werk sinds de uitbraak van corona thuis. Toen een van de eerste patiënten iemand op het werk bleek te zijn, kreeg ik van de bedrijfsarts het advies om thuis te blijven. Voorlopig werk ik volledig thuis.*
- *Door Corona lopen alle vrijwilligerswerk-vergaderingen via Zoom.*
- *Iedereen zit weer op elkaar, je weet niet wie er wel/niet gevaccineerd is en met alle verkoudheden wordt er in de rondte geproest. Ik blijf zoveel mogelijk thuiswerken en ga alleen naar kantoor indien nodig. Heb gelukkig een heel begripvolle en flexibele werkgever.*

- *Ik ben zzp-er en in mijn kantoor kan ik goed ventileren en ik heb een luchtreiniger.*

Druk om naar werklocatie te gaan

- *Ik werk nog steeds thuis, ook al gaan mijn collega's al weer af en toe naar kantoor. Ik durf dit niet dus dit belemmert mij enorm. Ik mis dingen als afscheidsborrels en uitjes omdat ik dat risico niet kan lopen.*
- *Ik werk nog steeds veel thuis. Maak me zorgen over de toenemende druk om weer 'gezellig' op locatie te komen, waarbij geen afstand wordt gehanteerd, en ik niet weet hoe voorzichtig iedereen is.*
- *Bij ons wordt je verwacht 100% op kantoor te zijn dus geen thuiswerken. Is niet ok.*

Veilig op locatie

- *Ik heb een eigen kantoor gekregen. Afgesloten van de centrale airco en het raam kan open. Collega's zijn op de hoogte van mijn slechte immuunsysteem en houden zich aan de 1,5 m wanneer ik uit kantoor kom. Ook ffp2 maskers voorradig die ik draag buiten kantoor. O ja, er staat een scherm op mijn bureau waarachter een collega plaatsneemt in mijn kantoor.*
- *Ik werk bij een gemeente. Daar wordt zeer goed omgegaan met het creëren van een veilige, schone werkplek. In combinatie met de "hybride werken": deels thuis. Gelukkig kan dat in mijn werk.*

Niet veilig op locatie

- *Ik werk in het onderwijs met lichamelijk beperkte kinderen. Afstand houden is niet mogelijk en de kinderen mogen nog niet ingeënt worden. Als ze verkouden zijn, mogen ze zonder koorts gewoon naar school komen.*
- *Ik werk met kinderen tot 12 jaar die niet gevaccineerd zijn en waaronder veel Corona is! Ook collega's die die volledig gevaccineerd zijn krijgen bij bosjes Corona.*
- *Lastig om om te gaan met ontkenner van corona. Hierdoor voel ik me niet helemaal veilig op mijn werk. En mijd ik ook nog grote bijeenkomsten vooral als die binnen zijn.*
- *Ik werk thuis. De momenten die ik wel naar kantoor moet, zijn schaars. Maar er is daar nu geen 1,5 meter meer en ook is er niet over ventilatie gesproken. Ik vind dat een slechte zaak.*
- *Ik vind het lastig. Ik kan niet aan iemands neus zien of hij/zij gevaccineerd is. Ik weet niet wat de gevolgen voor mij zijn mocht ik corona krijgen. Dus kan ik niks doen en ben ik volledig afhankelijk wat andere mensen doen of niet doen.*
- *Ik vind het vreemd dat alleen in horeca e.d. nog maatregelen gelden en niet op plekken waar kwetsbare mensen komen, zoals buurthuizen en dagbesteding. Juist op die plekken kom ik vaak (ik ga nog even niet naar de kroeg) maar daar voel ik mij niet veilig zo!*

Belang van basisregels

- *Nu het thuiswerk-advies is opgeheven en de 1,5 meter regel kom ik weer veel dichterbij mensen in de buurt. En dat is in mijn situatie juist een risico.*
- *Als je ziek bent blijf dan thuis. Hoest collega's niet in het gezicht.*
- *Deel vrijwilligerswerk gaat telefonisch of online. Bij fysieke bijeenkomst probeer ik 1,5 meter afstand te houden. Ik geef geen hand. Ontsmet mijn handen voor en na de bijeenkomst.*
- *Er komen weer steeds meer mensen naar het werk. Het hanteren van eerdere afspraken over een maximaal aantal medewerkers op de locatie en in werkruimtes zal mij helpen.*
- *Ik heb een goede ventilatie aan gelegd. (H13 filter system).*
- *Ik kom sinds kort weer binnen in de school, met ffp2. Ik vind het fijn daardoor weer meer bij het team te horen. Langere activiteiten binnen met de kinderen durf ik nog niet. Mijn werk doe ik online, ik wil niet bij mensen thuis moeten komen hiervoor, zoals ik voor Corona deed.*
- *Ik moet terugdeinzen (dus extra pijn) omdat men zich niet aan de afstand houdt. Ik ga niet naar de samenkomsten met meerdere mensen, maar alleen 1 op 1-ontmoetingen. Omdat men zich niet aan de afstand houdt, zelfs al is het in speciaal daarvoor gereserveerde ruimtes.*
- *Ik werk op het hbo als docent. De geldende richtlijnen worden wisselend uitgevoerd door collega's. Dat zorgt ook voor (meer) weerstand en minder naleving van de richtlijnen bij de studenten. Hierom blijf ik op afstand werken momenteel.*
- *Sommige mensen komen te dichtbij, laconiek omdat ze gevaccineerd zijn.*

Dagbesteding

- *Mijn zoon is heel blij dat er weer van alles mogelijk is. Heeft vooral geleden toen er weinig tot niets mogelijk was.*
- *Gelukkig is de dagbesteding deels weer open. Het vrijwilligerswerk kan ik weer volledig doen. Ik zou wel willen dat de dagbesteding weer voltijds kan draaien.*
- *Helaas zijn de dagdelen aangepast. Ik mag nu 2 keer i.p.v. 4 keer. Daar heb ik begrip voor, maar vind het wel jammer.*
- *Wordt regelmatig gesloten t.g.v. besmettingen!*
- *Zekerheid dat andere deelnemers aan dagbesteding ook volledig zijn ingeënt, zou veiliger gevoel geven.*
- *Locatie koppelt niets terug over hervatten maatregelen, groepen zijn erg groot, geen behoorlijke afstemming over Corona risico's en het tegengaan ervan.*
- *Er is een groepje dat het niet begrijpt en de regels vergeet.*

8. Veiligheid op school of studie

Citaat: *Toch de keuze gemaakt om wél weer op school te starten. (I.v.m. sociaal emotioneel) Maar Corona is nog steeds zeer gevaarlijk voor onze dochter. Weten ook niet of alle docenten etc. zijn ingeënt! En vaccinatie voor haar is er nog niet! Keuze uit twee kwade!*

In totaal 110 deelnemers aan de enquête (6%) studeren of gaan naar school. Een minderheid van hen (46%) voelt zich goed beschermd op de onderwijslocatie. Bijna een derde (31%) voelt zich niet voldoende beschermd en 23% voelt zich een beetje beschermd.

Voel je je op de onderwijslocatie voldoende beschermd tegen corona?	Percentage	Aantal
Ik voel me goed beschermd	46%	51
Ik voel me een beetje beschermd	23%	25
Ik voel me niet voldoende beschermd	31%	34

8.1 Maatregelen voor meer bescherming

Aan de deelnemers die zich een beetje of niet voldoende beschermd voelen op de onderwijslocatie is gevraagd wat hen zou helpen om zich beter beschermd te voelen. Bijna driekwart (73%) antwoordt hierop 'de anderhalve meter afstand weer invoeren'. Ook veel genoemd worden het gebruik van mondklappers in binnenruimtes (51%), een extra vaccinatie voor mijzelf (42%) en de mogelijkheid om het onderwijs thuis te volgen (41%)

Wat zou je helpen om je op je onderwijslocatie beter beschermd te voelen tegen corona? (meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage	Aantal
Ik zie geen mogelijkheden om mijzelf beter te beschermen	2%	1
Gebruik van mondklappers in binnenruimtes	51%	30
Anderhalve meter afstand weer invoeren	73%	43
QR-code/coronabewijs verplichten voor toegang tot de onderwijslocatie	29%	17
Een extra vaccinatie voor mijzelf	42%	25
Beschikking krijgen over meer zelftesten	15%	9
Beschikking krijgen over meer of betere persoonlijke beschermingsmiddelen	19%	11
Betere informatie over corona in relatie tot mijn aandoening	19%	11
De mogelijkheid om het onderwijs thuis te volgen	41%	24
Anders, namelijk:	15%	9

Bij 'anders' worden o.a. genoemd betere ventilatie, het gebruik van HEPA-filters (die eventuele virusdeeltjes uit de lucht filteren) en het gebruik van FFP2 maskers.

8.2 Veiligheid bij onderwijs en studie toegelicht

In totaal 52 deelnemers hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een toelichting te geven over hun ervaringen met onderwijs. De bijdragen gaan over de ervaringen met de veiligheid van fysiek onderwijs en over het wel of niet goed geregeld zijn van thuisonderwijs.

Uit de ervaringen komen grote verschillen naar voren. Enkele mensen benoemen dat het fysiek onderwijs voor hen goed geregeld is, bijvoorbeeld omdat ze in België studeren, waar goed gehandhaafd wordt op mondkapjes en omdat zelftesten goed beschikbaar zijn. Anderen maken zich veel zorgen over volle collegezalen, slechte ventilatie en verkouden leerlingen/studenten die gewoon naar school gaan. Thuisonderwijs is niet overal meer mogelijk. En studenten die nu nog wel thuisonderwijs volgen hebben steeds meer het gevoel 'er niet bij te horen'.

Fysiek onderwijs goed geregeld

- *Omdat we een kleine school hebben en tijdens de zorg iedereen een mondkapje draagt, voel ik me safe.*
- *Mijn onderwijs is in België. Handhaving op mondkapjes daar is top*
- *Er zijn genoeg zelftesten gratis beschikbaar. Dat is erg fijn. Alleen ik zou graag meer online toegang krijgen tot colleges. Daar doet mijn opleiding helaas nog moeilijk over. We hebben nu hybride les. Daar ben ik erg gelukkig mee. Dit scheelt mij door de reis enorm veel energie en tijd. Ik hoop dat ze dit behouden, want hierdoor kan ik makkelijker studeren*

Fysiek onderwijs niet veilig

- *Leerlingen en studenten die verkouden zijn, gaan gewoon naar school en trekken zich niks van de coronamaatregelen aan. Dit is voor mij als longpatiënt funest en ook niet handig als ik al meer dan een half jaar Long Covid heb.*
- *De enige reden dat het loslaten van de corona-maatregelen in het onderwijs niet rampzalig uitpakt voor mij is dat ik aan het afstuderen ben, waardoor ik niet in volgepakte lokalen moet zitten met medestudenten zonder mondmasker. Anders had ik zeer groot gevaar gelopen.*
- *Ventilatie op scholen verplicht in orde maken EN handhaven.*
- *Hogeschool weer helemaal opengegooid zonder maatregelen, ik sta doodsangsten uit!*

Thuisonderwijs goed geregeld

- *Gelukkig kan ik mijn studie geheel thuis doen en steunt mijn universiteit mij door alles te regelen.*
- *Nu in een keer alles weer is hervat is het voor mij eend drama om weer te wennen aan alle prikkels en omgevingen waar ik lange tijd niet in ben geweest. Ik krijg eigenlijk niet de ruimte daarvoor.*
- *Veel gevolgen. Heel weinig mensen gezien, onderwijskwaliteit en persoonlijk contact gaat ernstig omlaag. Dit jaar gaat het meeste gelukkig wel door, dat helpt.*

Uitzonderingspositie door thuisonderwijs

- *De stemming is gemaakt onder studenten, dat alles fysiek moet. Daarbij wordt niet erkend dat thuisisolatie bij mij noodzaak is, niet mijn voorkeur of vrije wil. Daarmee maken ze mij tot een soort tegenstander, terwijl ik dat niet ben. Op die manier ben ik afgelopen jaar ook vaak sociaal buitengesloten. Ik zou willen dat corona voorbij is.*
- *Thuisstudie werkte goed toen iedereen het deed. Thuisstudie nu (bijna) iedereen fysiek onderwijs krijgt werkt vervreemdend en vermijd ik daarom liever.*

- *Op dit moment volg ik onderwijs vanuit huis, terwijl de rest van mijn medestudenten op locatie is. Ik zou heel graag ook live onderwijs willen volgen, maar het is voor mij onduidelijk wat het gebrek aan 1,5 afstand voor risico's met zich meebrengt.*

Online-onderwijs gestopt

- *Het feit dat het hoger onderwijs weer open is zonder beperkingen heeft mij doen beslissen om juist niet naar colleges te gaan. Ik heb niet de capaciteit om een Coronabesmetting op te lopen. Door deze beslissing kan ik nu geen onderwijs volgen en moet daardoor tentamens maken zonder les te hebben gehad.*
- *De reguliere school van mijn zoon heeft Corona en de lockdown aangegrepen om hem (na lang vechten slechts deels) over te plaatsen naar een speciale afdeling omdat ze nu eenmaal geen LOI zijn*
- *Ik vind het erg pijnlijk dat alle opties om online te studeren zijn weggevalen, aangezien ik hier erg van afhankelijk ben om mijn studie af te ronden.*

9. Overige opvallende zaken

De uitvraag is afgesloten met de open vraag of er nog iets is dat respondenten kwijt willen over de invloed van corona op hun leven. Hierop hebben ruim 560 mensen gereageerd. Drie thema's vallen op. Deze hebben we hieronder verder uitgewerkt, met daarbij een aantal typerende quotes.

9.1 Sociaal contact, er op uit gaan en angst om besmet te raken

Allereerst valt het op dat een groot deel van de reacties gaat over sociale interactie. Eerder in paragraaf 5.4 staat al omschreven dat ruim twee derde (67%) van de deelnemers minder sociale contacten heeft dan voor de coronapandemie. Uit de open vraag blijkt dat voor een deel van de respondenten geldt dat ze angstig zijn en stress ervaren door het risico om besmet te raken met corona:

- *Corona blijft op veel plaatsen nog door mijn hoofd spelen, waardoor ik minder onbekommerd kan genieten*
- *Je kijkt als COPD patiënt uit om het maar niet te krijgen. Dat werk soms zeer stressvol. Ik ben soms gewoon bang om het te krijgen.*

Mensen kiezen bewust voor minder sociale contacten en gaan er minder op uit:

- *Corona heeft er voor gezorgd dat ik niet meer zo vaak op pad ga, ben bang voor situaties waar veel mensen zijn.*
- *Ik bezoek geen restaurants, bioscopen of theaters. Mijn leven staat deels on hold.*

Een deel voelt zich ook echt eenzaam:

- *Ik vind het afschuwelijk en heb me zelden in mijn leven zo eenzaam gevoeld als de afgelopen 20 maanden. En het gaat maar door...*
- *De eenzaamheid is flink groter geworden. En het feit dat veel mensen om me heen helemaal niet zo voorzichtig zijn, maakt dat de drempel om mensen op te zoeken of uit te nodigen torenhoog.*

Er zijn overigens ook diverse respondenten die de coronatijd en maatregelen als afstand houden ervaren als prettig, rustig en minder overprikkelend:

- *Aanvankelijk was Corona beangstigend. Aan de andere kant was het hele land een stuk rustiger; minder wegverkeer: minder geluid, minder vliegtuigen. Ook het afstand houden is een blijvertje. En met autisme is het niet meer geven van handen en kussen een blijvertje.*
- *De meeste mensen beseffen niet dat voor veel mensen met een beperking het jaar in jaar uit ingewikkeld is om toch een beetje mee te kunnen doen. Gelukkig zijn er ook wel mensen die dat nu iets beter begrijpen. Zelf vond ik het heerlijk dat het een stuk rustiger was en dat je ook meer ruimte had met de scootmobiel!*
- *De rust beviel mij eigenlijk wel. En de 1,5 meter, geen handen schudden mag wat mij betreft de standaard worden. Ik ben blind.*
- *Ik ga de rust en de stilte heel erg missen.*
- *Het maakt me bewuster van mijn eigen grenzen en energieniveau waardoor ik me minder geleefd voel.*

9.2 Te weinig oog voor mensen met een beperking

Diverse respondenten geven aan dat zij vinden dat er te weinig rekening wordt gehouden met mensen met een beperking of chronische aandoening, in het bijzonder mensen die vanwege hun beperking of chronische aandoening extra risico lopen bij een corona-besmetting. Zij voelen zich tijdens de coronacrisis nog meer achtergesteld, gestereotypeerd als 'kwetsbaar' en vergeten. Een greep uit de reacties:

- *Ik merk dat de meeste mensen denken dat alles weer normaal is en niet lijken te willen beseffen dat dat niet voor alle Nederlanders het geval is. (...) Ik ervaar exclusie en problemen in verschillende situaties.*
- *Onbegrip van mensen over het risico van mensen met een aandoening is gegroeid. Wij zijn overduidelijk tweederangs burgers geworden.*
- *Ik en mijn zoon hebben dik een jaar in thuisquarantaine gezeten en mijn zoon is een jaar moeten stoppen met school. We hebben er niet psychisch onder geleden, maar heeft wel een impact gehad. Vooral dat veel mensen geen begrip hebben voor mensen die extra risico lopen. Ik heb met name nog meer het egoïsme gezien bij de mensen.*
- *Ik heb het gevoel dat de overheid zich niet bekommert om de kwetsbare mensen. En dat zijn er meer dan je denkt. Kom op met die derde prik en ga eens voor deze mensen opkomen. En nee, ik ben geen dor hout. Ben universitair geschoold en heb een fulltime baan in het bedrijfsleven, maar wel een aandoening.*
- *Ik heb het nog steeds erg moeilijk met de hele "dor hout" retoriek die tijdens deze pandemie de kop heeft opgestoken. Ook vind ik de huidige discussie over "discriminatie op medische gronden" wanneer het gaat over een QR code uiterst pijnlijk voor de mensen in risicogroepen die hiermee verder in het slijk worden geduwd. Anders gezegd: het constante wegmaken van zieke en gehandicapte stemmen in de coronapandemie trekt diepe sporen.*
- *Het gebrek aan begrip, vragen/opmerkingen zoals 'hoe lang moet je kwetsbaren eigenlijk beschermen?', 'Moet je kwetsbaren eigenlijk wel beschermen', 'ik heb genoeg m'n best gedaan voor kwetsbaren' zijn erg pijnlijk. En mijn vertrouwen in overheid, zorg en mens heeft wel een knauw gekregen.*
- *Ik heb veel last van de polarisatie in Nederland en hoe je als chronisch zieke vaak wordt weggezet. Ik voel me daardoor minder waard. Zelfs 'vrienden' vinden dat zij hun vrijheid niet hoeven opgeven om kwetsbare groepen te beschermen.*

9.3 Verdeeldheid in de samenleving

Bij de uitkomsten van deze uitvraag kunnen we er niet omheen dat er ook in de achterban van Ieder(in) sprake is van verdeeldheid, als het gaat over de toepassing van coronamaatregelen en vaccinatie. Tussen mensen die hiertegen zijn én mensen die juist willen dat maatregelen goed worden nageleefd of zelfs strengere maatregelen willen. Aan beide kanten lopen mensen tegen moeilijke situaties aan in hun sociale omgeving.

De groep die er bewust voor kiest zich niet te laten vaccineren is naar verhouding klein (zie paragraaf 4.1; 100 mensen geven dit aan). Toch zitten hier een flink aantal respondenten onder

die daarnaast aangeeft dat zij het niet eens zijn met de maatregelen, vaccineren en de aanpak van de overheid. Een aantal opmerkingen:

- *Ik vraag mij af waarom, de overheid het vaccin zo promoot. Wat zit er achter? Mensen zijn bang om eenzaam te worden en nemen - ten koste van hun gezondheid - een vaccin.....*
- *Corona is een verkoudheidsvirus niets meer en niets minder. Zou graag zien dat men normaal gaat doen! Beter zorgen dat de zorg wordt opgeschaald en er meer geïnvesteerd en geïnformeerd wordt over gezonde en gevarieerde voeding en meer bewegen!*
- *Ik word ziek van de tegenstrijdige berichten van de regering. Heb liever dat ze eerlijk zeggen dat ze niet weten wat er allemaal kan gebeuren, maar verplicht zijn om te vaccineren ben ik pertinent tegen en ook de QR-code vind ik flauwekul.*
- *Invloed van de maatregelen zijn erger dan de corona zelf! Mondkapjes die bewezen niet werken, 1,5 meter wat bewezen niet werkt (...)Teveel gericht op maatregelen die niet werken, te weinig gericht op gezond eten en versterken van het immuun systeem. Corona was er al jaren en zal ook nooit verdwijnen dus versterken van je immuun systeem en ermee leren leven!*
- *De onzin van de regels die er nu zijn als je niet gevaccineerd bent vind ik pure discriminatie. De overheid moet zich doodschamen.*

Een ander deel van de respondenten heeft juist moeite met mensen die zich niet aan de (basis-) maatregelen houden en/of zich niet willen vaccineren:

- *De corona-ontkenners verlengen en verergeren de situatie, daar zou tegen moeten worden opgetreden.*
- *Corona heeft er flink ingehakt. Dat er nog mensen zijn, die de zich niet laten vaccineren om corona te bestrijden, heb ik geen begrip voor.*
- *Bij een vriendin zie ik de gevolgen van long-covid. En dan is het moeilijk om anti-vaxxers en complotdenkers te horen over de inperking van onze vrijheid en dat het allemaal wel meevalt met de pandemie.*
- *Heb wel moeite met contacten met mensen waarvan ik weet dat ze niet zijn of willen gevaccineerd. Zal deze mensen toch op een afstand houden, en is niet altijd gemakkelijk en leuk.*
- *Het platform dat viruswappies in de media en social media krijgen heeft tot veel te veel ongefundeerde discussie geleid. Ten gevolge daarvan zijn veel te weinig mensen gevaccineerd en lopen we als kwetsbaren nog steeds kans op besmetting met mogelijk fatale afloop.*
- *Ik ben bang dat we weer in isolatie moeten. Omdat andere mensen zich niet laten vaccineren! De "goeien" moeten onder de kwaden leiden!*
- *Ik voel mij onveilig in het bijzijn van anderen als ik niet weet of die gevaccineerd zijn.*
- *Mijn vrouw werkt en op haar werk zijn twee collega's niet gevaccineerd, daarom loop ik iedere dag gevaar dat zij besmet thuis komt. Dit is de reden waarom ik graag zou willen dat je mensen die werken kunt verplichten om zich te laten vaccineren!*

Allerlei respondenten merken op dat zij in hun directe omgeving die verdeeldheid ervaren en dat dit invloed heeft op hun sociale contacten.

- *Corona heeft veel veranderd voor mij en m'n ziektebeeld. Waar ik momenteel tegenaan loop is dat antivaxxers en mensen die tegen corona zijn mijn situatie niet willen begrijpen of geloven.*
- *Ik heb veel last van de tweedeling die ook binnen mijn vriendenkring en familie ontstaat tussen gevaccineerden en niet-gevaccineerden, en de manier waarop nota bene de minister van volksgezondheid dat aanwakkert en stimuleert. Ik heb een wankele gezondheid en doe er alles aan om mijn immuunsysteem top te houden. Ik wil beslist niet het risico nemen dat een "vaccin" mijn zwaar bevochten evenwicht verstoort. Maar ik voel me steeds meer een roepende in de woestijn. En eerlijk gezegd verwacht ik ook van Ieder(in) niet dat ze een ander standpunt innemen dan het officiële regeringsstandpunt... of dat niet durven uitdragen vanwege de geldstromen.*
- *Corona geeft veel verdeeldheid in de samenleving, ook binnenshuis. Onderschat wordt het schuldgevoel wat een kwetsbaar iemand zoals ik heeft aangaande mijn gezin meer beperkingen te brengen door de angst voor besmetting.*
- *Door verschil van inzicht op het gebied van coronamaatregelen is er een polarisatie (op schaal) ontstaan in de vrienden-kennissenkring en dat geeft o.a. stress.*
- *Doordat sommige mensen zich niet willen laten vaccineren voel ik me beperkt in mijn vrijheid, ik bekijk vreemde mensen als "een gevaar" voor mijzelf sinds corona. De vrijheid van de één is dus de beperking van de ander, dat geeft wrevel in de maatschappij en dat merk ik ook bij mezelf.*
- *Lastige afweging om bijv. vrienden op te zoeken die tegen alle maatregelen zijn. Ga je nog naar hun verjaardag, als er een grotere groep is tegen vaccinatie. Als je niet gaat, ga je ook belangrijke gebeurtenissen missen uit hun leven. Lastig dilemma hoe daarmee om te gaan.*
- *Vrienden en familie die weg blijven of je vermijden, omdat ik niet gevaccineerd ben en niet aan testen meedoe.*
- *Ik vind de communicatie vanuit de regering en de tweedeling die dat teweeg brengt erg triest. Mensen worden tegen elkaar opgezet i.p.v. dat men solidair is en begrip heeft voor de individuele afwegingen die iedereen maakt.*

10. Conclusies en aanbevelingen

10.1 Conclusies op hoofdlijnen

In hoeverre voelen mensen met een beperking of chronische aandoening zich veilig in tijdens de coronapandemie en zijn zij in staat zijn om hun leven weer op te pakken? Met een enquête, ingevuld door 1730 mensen met een beperking of chronische aandoening, hebben we antwoorden gekregen op deze vragen. De reacties zijn verzameld tussen 12 en 20 oktober, een tijdvak waarin de besmettingsaantallen en ziekenhuisopnamen een stijgende lijn vertoonden, maar nog veel lager waren dan een maand later.

De uitkomsten maken zichtbaar dat mensen met een beperking of chronische aandoening nog steeds extra worden getroffen door de coronapandemie en de maatregelen. Ze ervaren minder bescherming van de vaccinatie en voelen zich vaak onveilig op locaties waar ze met anderen in contact komen.

1. Na een doorgemaakte besmetting houdt een hoog percentage van de mensen met een beperking of chronische aandoening restklachten.

Van de deelnemers heeft 11% inmiddels corona gehad en de meerderheid van deze groep (53%) heeft nog restklachten van de besmetting. Dat percentage is veel hoger dan de schatting van het RIVM over de gehele bevolking, die uitgaat van 20% van de mensen die na vier tot vijf weken nog klachten heeft. Dit is een aanwijzing dat mensen met een beperking of chronische aandoening veel vaker te maken krijgen met restklachten (mogelijk Long Covid) na een coronabesmetting. En dat komt bij hen boven op de evt. klachten, die zij vanwege hun aandoening/beperking al ervaren.

2. Er is veel behoefte aan een extra vaccinatie onder mensen met een beperking of chronische ziekte.

Van de 83% die volledig gevaccineerd is, wil 62% sowieso graag een extra vaccinatie en 20% weet het nog niet. Een grote groep mensen (23%) gaat ervan uit dat het vaccin bij hun aandoening (mogelijk) minder bescherming biedt. Veel mensen in deze groep ervaren een gebrek aan informatie en/of willen graag op antistoffen getest worden. En er is een groep (4%) die vanwege hun aandoening niet gevaccineerd is. Zij voelen zich een vergeten groep.

3. Er is nog steeds sprake van uitgestelde zorg.

Ook in een qua besmettingen nog relatief rustige periode van oktober 2021 blijkt er nog steeds sprake te zijn van uitgestelde zorg. Dit doet zich vooral voor bij mensen die medische behandelingen nodig hebben.

4. Er is een grote behoefte aan beschermende maatregelen in de openbare ruimte.

Veel mensen met een beperking of chronische aandoening voelen zich in de openbare ruimte (OV en winkels) niet voldoende beschermd tegen corona. En één op de zes voelt zich in de gezondheidszorg onvoldoende beschermd. Deze mensen hebben vooral behoefte aan beschermende maatregelen als herinvoering en handhaving van de anderhalve meter afstandsregel en het dragen van mondkapjes.

5. Er is veel stress en eenzaamheid onder mensen met een beperking of chronische aandoening, mede door onbegrip in de samenleving.

Er is nog steeds een grote groep die een toename van eenzaamheid en stress/psychische klachten rapporteert. Ruim twee derde heeft minder sociale contacten dan voor de coronapandemie. Mensen ervaren onbegrip over hun gezondheidssituatie door hun omgeving en vanuit de overheid. Een aantal mensen voelt zich weggezet als tweederangs burgers.

6. Werken op de fysieke locatie is niet voor iedereen veilig.

Eén op de zeven mensen (14%) voelt zich niet voldoende beschermd en 27% voelt zich een beetje beschermd bij het werk, vrijwilligerswerk of de dagbesteding. Een deel van de mensen werkt nog thuis, maar ervaart een toenemende druk om naar de locatie te komen. Zorgen zijn er vooral omdat er geen afstandsregels meer gelden op de werkplek.

Mensen die gebruik maken van dagbesteding zijn blij dat dat weer mogelijk is, ook al is het soms met minder dagdelen en zijn er soms sluitingen t.g.v. besmettingen. Onveiligheid ervaart men vooral omdat men niet weet of andere deelnemers zijn gevaccineerd en omdat niet iedereen de regels begrijpt.

7. Er zijn veel zorgen over de veiligheid in het onderwijs.

Bijna een derde voelt zich niet voldoende beschermd en 23% voelt zich slechts een beetje beschermd. De zorgen gaan vooral over volle collegezalen en klassen, slechte ventilatie en medeleerlingen en studenten die met klachten niet thuisblijven. En thuisonderwijs is niet overal meer goed mogelijk.

10.2 Aanbevelingen

De gelijke rechten uit het VN-verdrag handicap, zoals het recht op bescherming van de gezondheid en het recht om op gelijke voet te participeren in de samenleving moeten ook in een pandemie worden nageleefd. Daarom zijn er in deze fase van de pandemie aanvullende maatregelen nodig om te voorkomen dat mensen met een beperking of chronische ziekte extra gezondheidsrisico's lopen, zich onveilig voelen en meer dan anderen beperkt worden in hun participatie. Op basis van de uitkomsten van de enquête doen we de volgende aanbevelingen:

1. Schenk specifiek aandacht aan restklachten/Long COVID bij mensen met een chronische ziekte of beperking

- Start onderzoek om in kaart te brengen hoe vaak restklachten/Long Covid voorkomen en wat de ernst van de klachten is bij mensen met een beperking of chronische aandoening, die een besmetting hebben doorgemaakt.
- En ontwikkel (maatwerk)programma's om mensen met restklachten op een passende manier te behandelen en te begeleiden.

2. Maak het vaccinatiebeleid passend

- Maak snel een extra vaccinatie mogelijk voor mensen met een beperking of chronische aandoening.
- Besteed daarnaast aandacht aan de groep die door hun aandoening niet gevaccineerd kan worden en voorkom uitsluiting.
- Verschaf goede informatie over de werking van vaccins bij specifieke aandoeningen.

- En zorg voor meer mogelijkheden voor een antistoffentest, zodat mensen beter hun besmettingsrisico kunnen inschatten en niet onnodig in isolatie verblijven.

3. Voorkom uitstel van behandelingen

- Wees terughoudend met het uitstellen van medische behandelingen en therapie om blijvende gezondheidsschade te voorkomen.
- En neem op tijd maatregelen om besmettingsaantallen omlaag te brengen, zodat reguliere zorg doorgang kan vinden.

4. Zorg voor betere bescherming tegen besmetting in openbare ruimte

- Maak de openbare ruimte veiliger voor mensen met een beperking of chronische aandoening, zodat zij niet geïsoleerd raken. Denk daarbij in ieder geval aan de (her)invoering van het dragen van mondkapjes en toepassen van de anderhalve meter afstandsregel op meer plaatsen en aan betere handhaving van de regels.
- Neem daarnaast maatregelen in de openbare ruimte om besmettingsaantallen omlaag te brengen.

5. Draag als overheid bij aan zorgvuldige (crisis)communicatie en beeldvorming over mensen met een beperking of chronische aandoening

- Besteed als overheid in de coronacommunicatie naar burgers aandacht aan mensen met een beperking en chronische ziekte en doe dit in afstemming met de mensen om wie het gaat en hun vertegenwoordigende organisaties.
- Voorkom beeldvorming waarin mensen met een beperking of chronische aandoening als kwetsbare burgers worden neergezet, maar laat zien dat zij volwaardige burgers met gelijke rechten zijn.
- Stimuleer een respectvolle dialoog in de samenleving over vaccinatie en coronamaatregelen en geef daarin ook de positie van mensen die om gezondheidsredenen niet gevaccineerd kunnen worden een plaats.

6. Zorg voor veilige werkplekken en dagbestedingslocaties

- Zorg voor een veilige werkomgeving voor iedereen door de basisregels in acht te nemen.
- Bied maatwerk bij mensen die vanwege hun aandoening extra beschermingsmaatregelen nodig hebben op hun werkplek
- En geef mensen het recht om thuis te werken, waar dat mogelijk is.

7. Zorg voor veilige scholen en voor volwaardig afstandsonderwijs

- Neem meer maatregelen om de besmettingsrisico's op scholen in te perken. Denk daarbij in ieder geval aan afstand houden, betere ventilatie en thuisblijven bij klachten.
- Blijf tegelijkertijd volwaardig thuisonderwijs aanbieden.
- En besteed bij het thuisonderwijs aandacht aan de sociale contacten met medestudenten en docenten.

Ieder(in)

Bezoekadres
Churchillaan 11
3527 GV Utrecht

Postadres
Postbus 169
3500 AD Utrecht

T 030-720 00 00
E post@iederin.nl
I www.iederin.nl
Twitter
Facebook*****